

Kohelet: tragičar misli.

Napisao nadrabrin **Dr. L. Roth**, Murska Sobotica.

Neki nemački mislilac rekao je jedanput, da jednu misao možemo samo onda razumeti ako proniknemo njenu suprotnu misao. Jer svi naši pojmovi i sudovi predstavljaju samo međusobni odnos stvari, a prestava po sebi odnosi se opet samo na naše odnose prema stvarima. Naše je mišljenje relativno, i ono što mi shvaćamo to su relacije. To važi kako o stvarima tako i o duhovnim slikama a isto toliko i o jednoj grupi misli koliko i o misaonim talasima.

I Jevrejstvo u svom istoriskom totalitetu kao i u svojoj misaonoj prostranosti smatrano je od raznih istraživača prošloga stoleća suprotnim pojmom. Tako su prve klice jevrejskog misaonog sveta kod Abrahama: priznanje jednog novog odnosa čoveka prema velikom Nedokučljivom, — suprotnost poganskim predstavama. Sinajsko zakonodavstvo: priznanje za istoriju i ljudsko određenje ovoga Boga koji upravlja prirodom — potpuno suprotne mišljenju, koje ideju o Bogu zbija u jednu filozofsku formulu čiste spekulacije.

U toku istorije ovaj se suprotni pojam mnogostruko diferencirao. Ne samo da je obuhvatio sve odnose života, nego je kao središte našeg moralnog života postao i polaznom tačkom za presuđivanje našeg svetsko-istoriskog položaja i značaja. Ali je on i osnovica našim naučnim uverenjima. Jer naše naučne zadaće stoji pod krutom formulom našeg opšteg gledišta na svet.

To je jevrejska jedinstvena ideja. *דעה אחת* je odgovarajući izraz, u kojem Davidova misaona lirika izdiše. Psalmi su večno-ljudski izraz duše koja se bori za moralnim usavršavanjem. Zato su oni pružili snagu milosti svima onima, koji su gledali u ogledalo kraljevske duše. Zato se njihov značaj u kanonu i penje do onog izvora spasa, koji se ne može naslutiti, jer osnovni ton borbene i pobedničke duše ostaje uvek oplemenjujuća moć saznanja.

U ovim pesmama otkriva se pored lične strane žudnoga hotenja i saznanje moralne slobode u Bogu i pomoću njega.

Bilo je to veliko srce, koje su zatreperili moćni akordi večite istine, i neopisana ostaje melodijska čistota, kojom nam se prenose osećanja. Dušu klonulu u borbi ona osećanja čiste i razvedravaju. Okrepljuju naša čula i uzdižu naše misli, koje se u metežu mišljenja sa sobom sumnjajući bore. Psalmi nam predstavljaju borbu duše koja život ozbiljno shvata. Puna zbilje beja-

še ova borba. Kada bih ja imao da označim neopisanu uzvišenost ovog «molitvenika čovečanstva», rekao bih, da se ona sastoji u neiscrpljivosti misli. Pošto se ovde misao ne iscrpljuje nikada to ona svetkuje svoju pobedu u beskrajnoj borbi bića, nad svima teškoćama i nezgodama u moralnoj borbi. Pošto ideja, kako grčki filozof kaže, ostaje večiti prototip, zato dolazi do izraza kod Davida onaj klasični mir duševne ravnoteže, koji harmoniju misli uzdiže iznad svih razdora stvarnosti.

Drugu jednu stranu moralne borbe pokazuje nam Kohelet. Kohelet sa svojim zajedljivim podsmehom, svojim razornim prezirivim smehom! Kakva suprotnost davidovskoj harmoniji misli i osećanja. Ovde ravnoteža misli, tamo rascep. Tamo sveže-zelena, nasmejana poljana, ovde požutelo lišće, koje nas potseća svojom pojavom na zakon večite promenu. Sav cvat prirode stresa on gazi ga, rasipa, pa kliče: Ovo je ta mnogoopevana! Nasmejana poljana, brbljivi potok i šuma, koja bruji pesmom njemu nisu vredni života. Jer dok postoje plaćaju tribut opštega zakona.

On unosi svetlosti u društvene odnošaje, pokazuje njegovu trulež, njegovu smrt. I ništa od svega onoga što vi smatrate da je vredno života, ne vredi da postoji, uzvikuje Kohelet. Vaše licemerne forme, Vaše izveštačene misli sve je samo varka. Šljakom iz majdana misli drugih ljudi okružili ste se; kulturnim lakom, kojim pokrivete vašu šupljinu i vašu taštinu. Jer ničega nema u vama! — Ali Kohelet kaže još i više. On ne samo da je opevao posmrtnu pesmu svima odnošajima i vezama, odrekao im svaku vrednost i prosno ced neumoljivog preziranja preko njih — on je ujedno i labudova pesma misliočeva, koji samu misao sahranjuje. Kada sićušni čovečji mozak izbrzdan mislima, koje obuhvataju ceo svet, oseti bezsadržajnost svega ljudskoga, onda mislilac zadrhti pred svojom slikom, pred svojom mišlju. Harmonija misli prestaje, i sva doslednost u mišljenju izgleda njemu kao prepreka. To je tragika misli, koju Kohelet opeva. Njegova sudba u najtamnijem obliku. Misao stremi napred, kao studeni severac preko pustara, i kuda prolazi oseća se dah raspadanja.

Huji preko nežnog cvata misaonog života i preko najplemenitijih tekovina duha. Plod studene jeze, put njezin prekriven je lešinama misli. Tragika dostiže vrhunac kada misao samu sebe ždere. בְּרוּחַ הַכְּתוּבָה רוּחַ בַּעַל יוֹכִיחַ דַּעַת יוֹסִיף מְאוֹב (Kohelet 1, 18). «Jer gde je mnogo mudrosti, mnogo je brige, i ko umnožava znanje, umnožava muku». Ona znači poslednju fazu u životu jednog postojećeg sistema kulta, kada se njeni socijalni i naučni osnovni pojmovi podvrgnu jednoj smeloj reviziji. Revolucije duha počinju uvek sumnjom u vrednost svega postojećeg. Granični kamenovi kako u razvitku ljudskog saznanja tako u toku političke istorije jesu razorni, negativni duhovi. Individualna i socijalna skepsa uvek su izdanci zastarelih sistema i stanja, kao i preteče jedne podmlađujuće regeneracije čovečanstva. Potrebna je smela reč dalekovidih duhova, da bi se predupredilo

društveno i moralno osiromašenje. Da bi učeći i vaspitajući prokličili putove talasima razvitka čovečanstva. Čovečanstvo nije nikada oskudevalo u skeptičarima. Počevši od grčkih sekta, koje su prezirale svet, svako je doba imalo svoj crv, koji je nagrizaio stablo postojećih vrednosti. Da pomenemo samo jednoga od najgenijalnijih, koji kao kakav sjajan meteor osvetljava naš kulturni horizont da završi najzad svoj put lutanja u duhovnom mraku, koji smelo proglašava «promenu svih vrednosti» i u nezadovoljenom duševnom raspoloženju odbacuje novac društvenih pojmova što je u tečaju, pa zahteva izmenu tumačenja svih osnovnih gledišta, sa kojima je naša moralna svest srasla. Sa jevrejskog stanovišta moramo da ukažemo na ovu poslednju zabludu ljudske sumnje, da bismo pokazali suprotnost pogleda na svet. Ta je bila konzekvenca jedne škole mislilaca, koja je u tesnoj vezi sa pogledima, koje mi ukratko rezimiramo kao negiranje tvorca kao stvoritelja i održatelja sveta dok se u moralnom pogledu obožava individua.

Uzdizanjem materije na stupanj božanstva u prošlom stoleću evropskoga mišljenja pripremljeno je tle onom gledištu, čiji je poslednji izdanak filozof aristokratije. Gledište, koje je iz računa svetskoga bivanja isključilo volju, koja stvara i upravlja, pada u najveću zabunu kada pristupa objašnjenju fenomena, koje mi označavamo imenom «duhovne istorije». Pod njom podrazumevamo sumu dela čovečjih kao učesnika u idealima cela vrste. Druga grana koja se od prirodno-naučnog odvaja, otvarajući novo posmatranje ljudskoga života jeste duhovno-istoriska, sfera delanja individve na svoj moralni i estatski način. Ovde, gde se snage individve javljaju umnožene, leži veza sa zajednicom. Čovek, kao društveno biće, živi dalje novim životom, u čijem okviru nalaze izraza izvesne pojave, koje su na kraju krajeva takođe individualnoga porekla, kao njegove u putanjama funkcije prirodnoga.

Pojačane i umnožene saradnjom socijeteta ove su lične veze i njina pojava kao socijalna otkrovenja mnogo intenzivnije i trajnije. Čovek kao atom socijalnoga tela studira sebe u pojavama celine. I u tome se razmimoilaze mišljenja. Izvori pobuda moralnoga delanja teško se mogu otkriti u redu funkcija atomskog čoveka, objašnjenom samo prirodno-naučno. Ali društvo manipuliše uvek samo pojmovima, koji strče iznad funkcija pojedinca ne samo kvantitativno nego i kvalitativno. Moralni zadaci zajednice nisu samo suma dužnosti pojedinaca, nego i neka vrsta ispunjavanja dužnosti, što pojedinac može da vrši samo priključen zajednici. Moralne vrednosti naših postupaka merila su, koja se ne mogu dobiti rasčlanjavanjem individue. Odakle te vrednosti? Odakle pojmovi dobra i zla? moralnoga i nemoralnoga?

Materijalizam u posmatranju prirode postaje pesimizmom u ocenjivanju moralnoga. On je izraz ličnog nezadovoljstva i nera-

spoloženja prema socijalnim pojmovima vrednosti. U nirvanu, koja život obavlja tamom, u tohavabohu beži individua da bi se spasla strogih moralnih merila vrednosti. I Kohelet se obraća tim pitanjima. Čovek bez Boga, čovečanstvo bez otkrovenog moralnog zakona traži vrednosti života, ili vrednost života u svetu, koji ga okružuje. Ali ovaj ne pokazuje vrednosti već zakone. Pogledaj ovde tok svega teženja i napredovanja, kako je sve ništavno i besciljno. «Svi potoci teku ka moru u more se ne puni. Zašto? Jer tamo, kuda oni teku, tamo su već u svome povratku».

Potoci opisuju svoj put pljuskaajući, težeći živo napred, odronjavaju stenje i zasipaju planinske obronke koje šljunkom i kamenjem, i kraj njihovoga putovanja početak je novoga. I celokupan neumoran rad milijarda bića, kojima se oko ne može nikada da zasiti posmatrajući ih, niti uho ikada da zadovolji nije ništa drugo do večito vraćanje i ponavljanje onoga što je već jednom postojalo. Ova se slika pruža posmatraču društvenog života. «Svi mi moramo prolaziti staze našega života prema večnim, gvozdenim zakonima» (Goethe). Ove pesnikove reči izražavaju gotovo potpuno gledište Koheletovo. Ali Kohelet ne pada u crnu skepsu. On stavlja u pitanje, da bi dao što jasniji odgovor. A odgovor leži u potvrdi moralnih vrednosti čoveka kao učesnika na zadacima života zajednice. U poznavanju i priznanju sveta kao božjega i u visokim ciljevima težnje za ostvarenjem ideala leži za Jevrejina jedina vrednost sveta.

«Da bi sazrelo svemu treba vremena, i u vremenu dolazi sve do svoga savršenstva; svaka težnja ima svoj čas». Iz razrivajućih težnja sadašnjosti iz razlučujućih težnja najrazličitijih duhovnih i socijalnih pokreta najzad će izvojevati nama pobeđu istinsko dobro i lepo. Ne može se objašnjenje zagonetke života izvesti iz usamljenosti individualnog života, već se pravo saznanje otkriva u obilju životne sadržine koja ciljeve postavlja i ostvaruje.

Talmudske izreke.

Ko ne drži zadatu reč, sličan je idolopokloniku.

*

Ima sedam vrsti krađe. Najgora je krađa misli.

*

Neka čovek svim svojim znanjem nastoji, da u svom poslu časno dela; jer ko časno dela, taj ujedno ispunjava sve zapovedi Božje.